

**AYASOFYA I.MAHMUD KÜTÜPHANESİ VE GEÇİRDİĞİ
ONARIMLAR**

Selman CAN

Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Sanat Tarihi Bölümü

selmcan@gmail.com

Esengül YILDIZ ALTUNBAŞ

Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Türk Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

esengulyildiz@gmail.com

Öz

Sultan I.Mahmud tarafından yaptırılan eklentiler ile Ayasofya'yı bir külliye çevirmiştir. Dönemi içinde şadırvan, sıbyan mektebi, imarethane ile birlikte bir de kütüphane inşa ettirmiştir. Kütüphanenin vakfiyesine göre 1740 tarihinde inşası tamamlanmış; açılışı Sultan I.Mahmud'un katılımıyla aynı yılın nisan ayında yapılmıştır. Ayasofya I.Mahmud Kütüphanesi; mimarisi, kitap koleksiyonunun zenginliği ve geniş personel kadrosu ile önemli kütüphaneler arasındadır. Kütüphanede eğitimin düzenli hale getirilmiş, verilecek dersler vakfiyede belirlenmiş, öğrencilere ücret ödenmiştir

Kütüphane yapısı, Ayasofya'nın güney nefi üzerinde iki payanda arasına inşa edilmiştir. Mimari biçimlenme açısından diğer kütüphane yapılarından farklılık arz eder. Bir koridor üzerinde birbirine bağlanan giriş holü, okuma salonu, ışık taşılığı ve hazine-i kütüb bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş holü ile okuma salonu Ayasofya iç mekân içinde, hazine-i kütüb bölümü ise dışında kalmaktadır. Farklı mimari tasarımı ile ünik bir eser olarak değerlendirilebilir. Mimari kurgusu ve kütüphaneciliğin, aynı zamanda eğitimin önemsendiği kütüphaneye ilişkin kısa bir tarihsel süreç ile ardından Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet döneminde geçirdiği onarımlardan bahsedilmiş, ardından kapsamlı bir biçimde İstanbul İl Özel İdaresi ve İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü kontrollüğünde, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez ve Bölge

Laboratuvarları Müdürlüğü raporları doğrultusunda yapılan 2012-2014 yılı restorasyonu anlatılarak değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sultan I.Mahmud, Ayasofya, Ayasofya Kütüphanesi, I.Mahmud Kütüphanesi, Restorasyon.

Hagia Sophia Mahmud I Library and its Restorations

Abstract

Hagia Sophia had been transformed into Islamic-Ottoman social complex in the period of Sultan Mahmud I, after the construction of new buildings. Sultan Mahmud I had built a library in addition to a fountain (sadirvan), a primary school, and an almshouse. According to the endowment, the construction of the library had completed in 1740; the library was opened in April, the same year with the participation of Sultan Mahmud I. Hagia Sophia Mahmud I Library was one of the important libraries of its era including its architecture, large collection of books and large personnel strength. The reasons that make the Library developed and became an important institution are; large collection of books, the lectures will be brought into regular education personnel working with determination in the endowment and the payment of wages in case of student attendance.

Architecture of the Library; Library was built between two buttresses on the south nave of Hagia Sophia. This type of architecture differentiates Hagia Sophia Library from other libraries. The Library consists of entrance hall, reading hall, light stony ground and Hazine-i Kutub (place where the books were preserved) combining along a corridor. Entrance hall and reading hall with reticulate facade are located indoor; Hazine-i Kutub section is located outdoor of Hagia Sophia. Considering this different type of architectural design, the structure might be gradable as unique.

In this article, an assessment is done by explaining the restoration in 2012-2013 after the brief historical process of the Library with its significant architectural type. The subject restoration was done in accordance with the reports of Istanbul Restoration and Conservation Center Laboratories and controlled by Istanbul Special Provincial Directorate of Administration and Istanbul Directorate of Surveying and Monuments.

Keywords: Sultan Mahmud I, Hagia Sophia, Hagia Sophia Library, Sultan Mahmud I Library, Restoration

I. Ayasofya I.Mahmud Kütüphanesi Tarihçesi

Sultan I.Mahmud özellikle kütüphane yapı türüne önem vererek Osmanlı padişahları arasında en çok kütüphane yaptıran sultan olmuştur. Yirmi beş yıllık iktidarlığı süresince döneminde toplam on iki adet kütüphane yaptırmıştır. Kendi adına Ayasofya, Fatih ve Galatasaray I.Mahmud Kütüphanesi ile inşasını başlanan ancak ölümünden sonra tamamlanan Nuruosmaniye Kütüphanesi de dahil dört müstakil kütüphane kurmuş, Süleymaniye Camisi içindeki kütüphaneyi yeniden düzenletmiş, Revan Köşkü'nü kütüphaneye dönüştürmüştür(Şahin, 2009, s.113-118).

Sultan I.Mahmud, Ayasofya'da sıbyan mektebi, imaret binası ve şadırvanı yaptırarak yapıyı külliyeeye dönüştürmüştür. Ayrıca, Ayasofya iç mekânda, güney nef üzerinde 1740 yılında bir de kütüphane inşa ettirmiştir. Mimarının kim olduğu kesin olarak bilinmemesine karşın h.1155/m.1742 tarihine kadar hassa baş mimarı olan Kayserili Hacı Mehmed Ağa'nın olduğu düşünülebilir. (Yetişkin Kubilay, 1998, s.153).

Kütüphanenin vakfiyesi 1152 şevvalinde (Ocak 1740) hazırlanmış ve kitapların bir kısmı aynı yılın şaban ayında temin edilmişse de açılış merasimi ancak 24 Muharrem 1153 /21 Nisan 1740 tarihinde yapılmıştır(Erünsal, 1988, s.88, Akgündüz, Öztürk, Baş, 2006, s.214). Sultan I.Mahmud'un da katıldığı açılış merasiminde Buhar-i Şerif hatmedilmiş, duası okunmuş, kütüphane müfessir ve muhaddisleri tarafından birer açılış dersi verilmiş, Ayasofya vaizinin vaazı ardından dua ile merasim son bulmuştur. Sultan I.Mahmud kütüphane görevlilerine hediyeler vermiştir. (Erünsal, 1988, s.88, Akgündüz, Öztürk, Baş, 2006, s.214). Şair Zeynî tarafından söylenmiş olan inşa kitabesi, hazine-i kütüb'e giriş kapısının iç tarafa bakan kemer aynasında, Sultan I.Mahmud'un tuğrasının üst tarafında yer almaktadır.

Görenler tarh-ı matbû'un didiler Zeyniyâ Tarih

Bu nev dârü'l-kütüp icâd-ı sultân-ı cihân-ârâ (1152/1740) (Ayvansarayi, 2001, 42)

Kütüphane açılışının ardından saray ve devlet görevlileri tarafından kitap bağışları olmuştur. Tarihçi Subhî'ye göre kütüphanenin kuruluşundaki kitap sayısı 4.000 adet olup, bu dönemine göre oldukça büyük bir rakamdır. Subhî,

ayrıca açılış öncesi hazırlıkları sırasında, kütüphanenin som suma yastıklarla döşendiğini ve her tarafa perdeler çekildiğinden bahsetmektedir. Toderini ise, yerlerin camilerdeki gibi döşendiğinden söz etmektedir (Yetişkin Kubilay, 1998, s.153).

Sultan I.Mahmud kütüphaneyi açılış sonrasında da ziyaretlerde bulunmuş, görevlilere hediyeler vermiştir. Kütüphane kataloğunun girişinde I.Mahmud tarafından kütüphanenin kurulmasına ilişkin bir giriş ve Haremeyn müfettişinin Anadolu ve Rumeli kazaskerlerinin tasdik ve mühürleri vardır (Erünsal, 1988, s.88). Açılış yalnızca devlet erkânı arasında önemsenmemiş, halk tarafından da benimsenmiştir. Kütüphaneye yapılan ek vakfiyelerle personel sayısı ve ücretler arttırılmıştır. Altı hafız-ı kütüb, bir mücellit, bir katib-i kütüb ve tatbiki-i kü- tüb ayrıca günlük beş akçeye çalışacak bir buhûrî ile kullanacağı buhur için de beş akçe baha-yı buhur tayin edilmiştir.

Kütüphanelerde başlayan “Kütüphanede öğretim” bir süre sonra burada da başlamış, düzenli bir hale getirilmiş, dersiam, muhaddis ve şeyhü'l-kurranın öğrencilere vereceği dersler vakfiyede önceden düzenlenmiştir. Derslere devam eden öğrencilere ise vakfiyede ücret tayin edilmiş, ilm-i feraiz, hadis, ulûm-ı nafia, ilm-i kıraat dersleri okutulmuştur. Öğrenci sayısı II.Mahmud döneminde 30 olup, öğrenciler belli miktarda ücret almaya devam etmişlerdir (Erünsal, 1988, s.90.).Kütüphaneye ait dördü el yazması bir basma beş tane kataloğu bulunmaktadır.(Eyice,1991,s.215).

II. Mimari ve Süsleme

Kütüphane, Ayasofya iç mekanda güney nefte iki payanda arasına konumlandırılmıştır. Kütüphane küçük bir giriş, okuma odası, ışık taşılığı ve hazine-i kütüb ve bu birimleri birbirine bağlayan bir koridordan oluşmaktadır. Yapıyı, Ayasofya iç mekândan ayıran giriş cephesi boyunca devam eden altın yaldızlı pirinç şebekedir. (Plan 1)

Giriş Holü: Okuma odasının daha gerisinde olan giriş holü, enine dikdörtgen küçük bir mekân olup üstü aynalı tonozla örtülüdür. Aynalı tonoz dışta bir alem ile sonlanmakta, etrafında ise ince işçilikli ahşaptan bir bordür dönmektedir. Mekânın Ayasofya'ya bakan cephesi ve batı cephesinin bir kısmı pirinç şebekelidir (Foto 1). Şebekeler mukarnas başlıklı sütunlara birbirinden ayrılmış kemerli, barok bezemeli, altınla tombaklanmış⁴⁰ panolardan

⁴⁰ Özgününde tombaklı olan şebekeler restorasyonla altınla varaklanmıştır.

oluşmaktadır. Ana giriş kapısı iki bronz pano arasında iki kanatlı ve aynı sanatla işlenmiş pirinç şebekenin devamı niteliğindedir. Kapıda "Ya Fettah"⁴¹ yazılı iki tokmak bulunur. Giriş kapısının sağında okuma salonuna açılan kemerli kapı, karşısında koridora açılan mermer söveli Bizans dönemi kapısı yer almaktadır.

Plan 1: Ayasofya Kütüphanesi Kat Planı

⁴¹Ya Fettah; Allah'ın isimlerinden, kullarının her türlü güçlük ve sıkıntılarının açan, kolaylaştıran manasına gelmektedir.

Kapı üstünde mermer işlenmiş celis sülüs hatla yazılı “Kelime-i Şehadet” kitabe bulunmaktadır. Mekânın duvar yüzeyleri mermer kaplı olup, orijinal çini bordürler geçmektedir.

Foto. 1: Kütüphanenin Ayasofya İç Mekanında Kalan Giriş Cephesi.

Okuma Salonu; dikdörtgen planlı olup Ayasofya'nın güney nefi üzerinde konumlandırılmıştır. Mekân pirinç şebekeli cephesi ile Ayasofya'nın ana mekânına bakmaktadır. Batılılaşmanın getirdiği yeni süsleme anlayışına uygun olarak barok tarzda bitkisel motifli kıvrımlarla bezeli pirinç dökme şebekeler, aralarında mukarnas başlıklı sütunlarla bölümlenmiş altı ayrı panodan oluşmaktadır. Her bir panonun kemer kayıtlarında kitabe bulunmaktadır. Şebekenin karşısında yer alan cephe Ayasofya'nın Bizans dönemi özgün duvar ve pencerelerinden oluşmaktadır.

Pencereler, okuma salonu ve kütüphane arasında kalan ışık taşığına bakmaktadır. Pencere araları çini ile kaplanmış, pencere altında Bizans dönemi mermer kaplamaları olduğu gibi korunmuştur. Girişin karşısında kalan cephede yine Bizans dönemi mermer levhalar ile üstünde XVIII. yüzyıl çinileri görülmektedir. Duvarın merkezine somakiden I.Mahmud tuğrası yerleştirilmiştir. Tuğranın etrafında yeşil renkli çiniler ve ahşap çıtayla geçilerek bir pano oluşturulmuştur. Panonun üstünde iki ayrı çini kitabe yer almaktadır(Foto 2).

Giriş kapısının solunda fildişi ve sedef kakmalı kapaklı bir niş⁴² ve devamında mermer taklidi bir duvar yüzeyi vardır. Nişin gerisinde ise Ayasofya'nın sütunlarından biri yer almaktadır Döşemesi, özgün Ayasofya mermer zemininin üstüne ahşap karkas sistemi üstüne ahşap kaplamadır. Odanın üstü ahşap düz kaset tavanla örtülüdür. Odanın dışta üst örtüsü ise mahfil olarak kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Bu bölüm düz ahşap döşeme ile kaplanarak etrafı yüksek ahşap bir korkulukla dönmektedir. Bu bölüme okuma salonunun dışarı batı cephesinde bulunan küçük bir kapıdan ulaşılan merdivenle çıkılmaktadır. Kapının bulunduğu duvar yüzeyi boş bırakılmamış, belki de Ayasofya'nın mermer levhalarla kaplı yüzeyleriyle uyum sağlaması için mermer taklidi yapılmıştır.

Foto. 2: Ayasofya I.Mahmud Kütüphanesi Okuma Salonu.

Koridora geçiş Bizans dönemine ait mermer söveli, büyük bir ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Koridor tonozla örtülü, "L" biçimindedir. Koridordan birkaç basamakla, okuma odası ve kütüphane mekânını birbirinden ayıran ışık taşığa ulaşılmaktadır. Taşığa çıkıldığında Ayasofya güney cephesi ile Osmanlı

⁴² Neriman Malkoç(1956) bu dolap içinde kitapların Dewy sistemine göre tasnif edilmiş fişlerini saklayan katalog çekmeceleri olduğundan bahsetmektedir.

döneminin kesme taş örgülü hazine-i kütüb yapısı görülmektedir. Bu taşlık bir dönem kütüphanenin kömür deposu olarak kullanılmıştır.(Koçu,1960, s.1483.) Koridorun sonunda sağ tarafta pencere açıklığı, sol tarafta ise hazine-i kütüb kısmına ait giriş kapsı mevcuttur. Koridor duvar yüzeyleri iri rozetler, çintemani, çin bulutu gibi soyut motifler ile şakayık ve kıvrık dallardan oluşan motifli çinilerle kaplanmıştır. Ayrıca koridorda yer alan bahar dalı kompozisyonlu XVI. yüzyıl pano döneminin en güzel örneklerindedir. Kütüphanede XVI., XVII., XVIII., ve XIX. yüzyıllara ait İznik, Kütahya, Tekfur Sarayı çinileri birlikte kullanılmıştır. Yıllar içinde yapılan onarımlar sırasında aralarına 16.yüzyıl taklidi Fransız fayansları da eklenmiştir (Foto 3).

Foto. 3: Okuma Odası İle Hazine-İ Kütüb Bölümünü Bağlayan Koridor.

Hazine-i kütüb bölümü kütüphanenin diğer bölümlerinden farklı olarak Ayasofya dışında iki payanda arasına kesme taştan inşa edilmiştir. Hazine-i kütüb bölümü; Ayasofya içinde yer alan diğer kütüphane birimleriyle bağlantısı bir koridor üzerinden sağlanmıştır. Hazine-i kütüb kısmına, üzerinde mermere işlenmiş celi sülüs "*besmele*" kitabesi bulunan bir kapıdan girilmektedir. İç kısımda ise I. Mahmud'un tuğrası ile üstünde ise on dört beyitlik Arapça inşa kitabesi bulunmaktadır. İnşa kitabesinde bir kartuşun içinde hattat imza satırı bulunmakta, hicri 1153/M.1740 tarihi buluna kitabede "İsmail" adı geçmektedir.

Demir kanatlı bir kapı ile girilen hazine-i kütüb bölümü, kubbeli bir kare mekân ile mermer sütun ve kemerlerle ayrılan dikdörtgen bir bölümden oluşmaktadır. Kare mekan sekizgen kasnağa oturan kubbe ile örtülüdür. Kasnakta mermer üzerine işlenmiş celi sülüs ile Fâtır Sûresi'nin 35/29-35. âyetleri yazılıdır. Kuşağın hattat imzası bulunmamakla birlikte, kaynaklarda I.Mahmud dönemi yapısı olan Ayasofya Şadırvanı celi sülüs yazılarının hattatı, Baltacızâde Mustafa Paşa olduğu kayıtlıdır (Eyice, 1991, s.214; Berk 2006, s.67). Bütün hazine-i kütübü dolaşan diğer bir kitabe kuşağı da kırmızı zemin üzerine paftalar halinde celi ta'lik yazı kuşağıdır.

Foto. 4: Hazine-İ Kütüb Bölümü Kubbe Örtüsü.

Kare mekânı örten kubbe alçı malakariler ile bezenmiştir. Kubbede, altı adet zarif alçı içlik pencere ile bulunmaktadır. Kubbenin kör cepheleri boş bırakılmamış sağır alçı içlik pencere yapılarak pencere düzeni devam ettirilmiştir. Kare mekânın ışık taşılığına bakan cephesinde altlı-üstlü toplam altı pencere ile aydınlanmaktadır.(Foto 4)

Dikdörtgen bölüm, kare mekândan ikisi duvarda ikisi serbest olmak üzere, mukarnas başlıklı, zarif dört sütun ve bunlara oturan yuvarlak kemerlerle ayrılmıştır. Zemin bir basamak kadar yüksek tutulmuş ve üstü aynalı tonozla

örtülmüştür. Aynalı tonoz, kubbede olduğu gibi malakari bezemelidir. Bu bölüm padişah türbelerinin bulunduğu hazireye bakmaktadır. Cephede altlı-üstlü altı pencere ve yan cephede ise iki pencere ile aydınlanmaktadır.

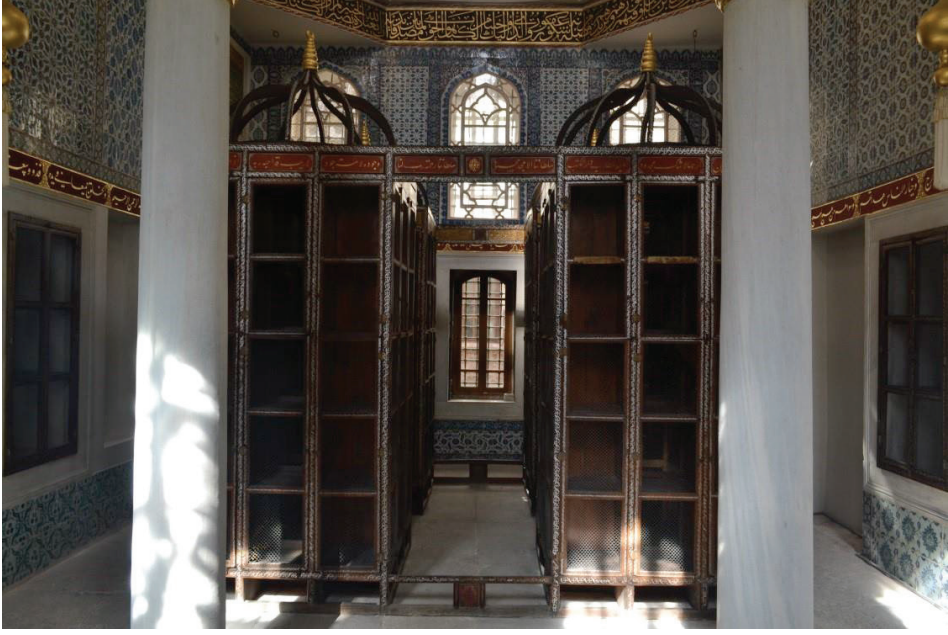

Foto. 5: Hazine-İ Kütüb Bölümü ve Kitaplığın Görünüşü.

Hazine-i kütüb bölümünün pencere araları ve duvar yüzeylerinde nişler yer almaktadır. Bu nişlerden bir kısmı daha önceki restorasyonlar sırasında kapatılmış olup yapılan 2012-2014 yılı restorasyonunda yeniden açılmıştır. Ayrıca kapanarak niş olarak kullanılan bir pencere de bu uygulama sırasında özgün kullanımına dönüştürülmüştür. Mevcut nişlerin bazıları çini ile bezeli olup ahşap edirnekari bezeli, tel kafesli zarif kapaklarla korunmaktadır(Foto 5).

Kubbenin tam altına kitaplık yerleştirilmiştir. Kübik forma sahip kitaplık dönemin çizgisinde zarif bir işçilikle yapılmıştır. Kare taban üzerine oturan kitaplık, tabanın dört köşesine oturan, dört kare prizma biçimindedir. Üstte ise dört köşede de ahşap, tel kafesli sekizgen formlu kubbe ile örtülmüştür. Kubbeler altın varaklı alemlerle son bulmaktadır. Kitaplığın dıştan çepeçevre dolaşan lento üzerinde ve içte kâğıt üzerinde bulunan yazı yer almaktadır. Dışta dolaşan yazı kırmızı zemin üzerine altınla yazılmıştır. Kitaplığın menteşeleri, ters lale

biçimindeki tutamakları ile anahtarlıkları pirinçten olup zarif bir işçilikle işlenmiştir.

Hazine-i kütüb bölümünün tüm duvar yüzeyi ile pencere ve niş içleri çinilerle kaplanmıştır. Bu bölümdeki çiniler XVI. yüzyıl İznik çinileri olup yapılan onarımlar sırasında aralarına Fransız fayansları takılmıştır.

III. Kütüphanenin Yüzyıllar İçinde Geçirdiği Onarımlar

Osmanlı Dönemi Onarımları

Kütüphane, 1777 yılında imaret ile birlikte onarım görmüş ve 4920 kuruşluk bir harcama yapılmıştır. Sultan II.Abdülhamid döneminde kütüphane ile II.Selim ve III.Murad Türbe yapılarının çinileri ve tamiratına ilişkin 1883 yılında sadrazam tarafından hazırlanan ve padişaha sunulan dilekçede 104.143 kuruşluk yekun tutan harcamanın, Suphi Paşa tarafından tavsiye edilen ve muhtemelen Fransız mimar Mösyö Derüni tarafından yaptırılacak onarımın 1883 yılı bütçesinden karşılanacağı belirtilmiştir. Mösyö Deruni tarafından kütüphanenin çinileri ve dolapları tamir edilmiş, yenilenmiştir. Onarımına ek olarak 1884 Nisan ayında 1261 kuruşluk harcama yapılmıştır. Türbeler, kütüphane ve diğer bazı mahallerin tamirata gerekmiş; 1896 yılında emanet yöntemi ile 36224 kuruş harcanarak yapılmıştır. Kütüphanenin 1906 yılında da önemli onarımlar geçirdiği kaynaklarda geçmekle birlikte detay bulunmamaktadır. (Diker, 2010, s.64,90,101; Yetişkin Kubilay, 1998, s.159-160; Eyice, 1991, s.214).

Cumhuriyet Dönemi Onarımları

Osmanlı dönemi sonrası Cumhuriyet döneminde Ayasofya'nın müzeleştirilmesi sürecinde kütüphane kendi vasıflarını koruyarak Maarif Vekâleti İdaresi'ne bağlanmıştır. Kütüphane 1959-60 yılları arasında Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün emriyle onarım görmüş, okuma odasının sedirleri kaldırılmış, yerler parke döşenmiştir. Maarif Vekâleti'nce dönemin Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kuruluna iletilen raporda kitaplığın kurtlandığı ve kitaplara zarar verdiği bu nedenle kaldırılması gerektiği ve yerine yeni bir raf sistemi yapılması talep edilmiş, kurul tarafından talep edilen öneriyi reddederek sert bir dille eleştirilmiştir. Kitaplığın yapının bir parçası olduğu ve yerinde korunarak müdahale edilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Aynı öneri ikinci defa gelmiş ve kurul tekrar ilk kararın geçerliliğini vurgulamıştır Kütüphanenin kitaplarının bir bölümü 1916 yılında Türk İslam Eserleri Müzesine götürülmüş, fihriste göre kalan 5086 cilt kitap kütüphanenin kapatılması ile 1968 yılında Süleymaniye

Kütüphanesi'ne taşınmıştır(Diker, 2010, s.130; Yetişkin Kubilay, 1998, s.159-160; Eyice, 1991, s.214).

TAÇ Vakfı 1981 yılında ayrılan bir ödenekle, kapsamlı onarımla yapıya müdahale etmiştir. Hüsrev Tayla yapılan restorasyonun detaylarını TAÇ dergisinde kaleme aldığı makalesinde anlatmıştır. Restorasyon kapsamında okuma salonu, koridor ve hazine-i kütüb bölümünün duvarlarında bulunan ve uzun süre kubbe kurşunlarından içeri sızan suların etkisi ile kabaran çiniler ele alınmış konservasyonu yapılarak sağlanlaştırıldığı, kabaran sıvaların raspa edilerek yeniden yapıldığı, giriş tonozu ve okuma salonu tavanları üstündeki orijinal olmayan siyah renkte boyanın raspalanarak orijinal renklere ulaşıldığı ve ihyasının yapılarak sergilendiğinden bahsetmektedir. Hazine-i kütüb bölümündeki kubbe ve tonozda yapılan araştırma raspasında veriye ulaşılamadığı, ahşap pencere doğramaları elden geçirilerek onarıldığını yazmıştır. Hazine-i kütüb kısmındaki kitaplık dolabı ile ilgili olarak rolövesinin alındığı, kitaplığın numaralandırılarak söküldüğü, bu söküm çalışmaları sırasında dolabın bazı kayıtlarında menteşe izlerine rastlandığını anlatmıştır. Bu doğrultuda daha titiz bir inceleme yapılarak dolabın daha önceki bir onarım sırasında sökülerek şeklinin değiştirildiği tespitinin yapıldığını vurgulamıştır. Kitaplık üzerinde yapılan çalışmalarda kitaplığın bazı kısımlarında özgün olmayan ağaç parçalarının kullanıldığı; sonuç olarak kitaplığın mevcut şekli ile U planlı olmayıp kare tabanın dört köşesine oturan kare prizma olduğu kanaatine varıldığını ifade etmiştir. Kitaplığın önce böceklenmeye karşı ilaçlandığı; ardından tespit edilen biçimde birleştirildiğini anlatmıştır. (Tayla,1986, s.13-16) (Plan 2)

Yukarıda bahsi geçen Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yapılan restorasyonların boyutu bilgi ve belgenin az olması sebebiyle tam olarak bilinmemektedir. Ayrıca görsel malzemenin azlığı nedeniyle de yapıda bir karşılaştırma yapılamamaktadır. Tespit edilen fotoğraflardan biri Sebah&Joallier'e ait Ayasofya kapısından çekmiş olduğu fotoğraftır. Geride görülen kütüphanenin parlayan şebekeleri ve giriş holünün tonozu görülmektedir (Foto6a - Foto 6b detay). Kütüphaneye ilişkin bir diğer görsel belge Gurllit'e aittir. Resmedilen güney cephesinin sütunlarının gerisinde siluet halinde kütüphane görülmektedir(Foto7). Bir diğer görsel ise 1920"li yıllara tarihlenen ait fotoğraftır(Foto8). Fotoğrafta kütüphanenin bulunduğu nef doğu yönünden çekilmiş olup okuma salonu şebekeleri görülmektedir(Ousterhout, Başgelen,2005,s.53). Bilgi, belge ve raporlama ile yürütülen, yapıyı bütüncül

olarak ele alan ve bilinen en kapsamlı onarım 2012 yılında başlayarak 2014 yılında tamamlanmış olan restorasyondur.

Söz konusu restorasyonda uygulamalar ilk olarak okuma odasında araştırma raspaları yapılarak başlanmıştır. Ahşap yüzeylerin üzerinde değişik dönemlere ait macun ve boya tabakasına rastlanmıştır. Tavan yüzeyinde genel olarak en üstünde Tayla'nın bahsettiği 1981 yılı onarımlarında kullanılan ya da öyle olduğu varsayılan boyalar bulunmuştur. Tavan yüzeyinde yer alan zemin, çita ve bordürler üzerinde yapılan raspalar sonucunda mevcut boyanın altın tek boya katmanına rastlanmıştır; mevcut renklerin daha açık tonları tespit edilmiştir. Özgün boya katmanının altında ise Osmanlı döneminde kullanılan beziryağı ve üstübeç içeren bir macun kullanıldığı gözlenmiştir. Tavanda farklı olarak bordürde geçen sarı rengin altında motifler ile tavanın bazı kısımlarında yapılan boya raspalarında zarar görmüş koyu yeşil bir zemine de rastlanmıştır. Söz konusu tavanın öncelikle hasarlı olan ahşap tavan kaplamaları onarılmış, kurtarılamayacak gibi olanlar ise yenilenmiştir. Ahşaplardaki tamirat işlemi ardından boya ihyalarına geçilmiş, boya katmanları aynı renkte tümlenmiş, boya olmayan yüzeyler boyanmıştır(Foto: 9-10-11).

Okuma odasındaki bir diğer uygulama pirinç şebekelerin üzerinde yapılan araştırma ve konservasyon işlemidir. Barok tarzı şebekeler klasik yapı detaylarına sahip kütüphane yapısının önemli özelliklerinden biridir. Uygulamaya ilk olarak şebekeleri okuma odası içinden kapatan ve muhdes olduğu anlaşılan ahşap pervazlı sabit pencereler yerlerinden sökülmüştür. Daha önceki restorasyonlar sırasında boyanan şebekeler üzerinde araştırma raspa yapılmış; iki önemli sonuç elde edilmiştir. İlk olarak özgün katmana ulaşılarak altın yüzey bulunmuş; ardından yapılan analiz ile de şebekenin altınla varaklanmadığı, altınla tombaklandığı⁴³ anlaşılmıştır. İkinci olarak şebeke kayıtlarında kitabe olduğu belirlenmiştir. Yüzeyinde yapılan raspa denemelerinde sonra, raspa uygulamasının tombağa vereceği zarar düşünülerek konservasyonu yapılan şebeke sülyenlenerek altınla varaklanmıştır(Foto 12-13). Kitabeli yüzeylerde ise raspası itinalı biçimde yapılarak tombak açığa çıkarılmış,

⁴³ Tombak; bakır ve bakır alaşım malzemenin "altın-cıva" amalgamı yardımıyla yaldızlanmasına tombaklama, bu tarz eserlere tombak denmektedir. XVIII. yüzyılda ekonomik nedenlerle altın ve gümüş eserlerin yapımının azalması, sebebiyle yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Genelde küçük taşınabilir eşyalarda uygulanan bu teknik bu kadar büyük ölçek eserlerin üzerinde uygulanması nadir olarak görülmektedir.

yazılar sürme altınla tamamlanmıştır. Kitabenin estampajı alınmış ve okutulmuştur⁴⁴ (Çizim 1-2-3-4-5).

Çizim 1) el-Muukit, el-Hasib, el-Celil, el-Kerim, el-Rakib, el-Mucib, el-Vasi, el-Hakim, el-Vedüd el-Mecid yazmaktadır.

Çizim 2) el-Adl, el-Lâtîf, el-Habîr, el-Halîm, el-Azîm, el-Gafûr, eş-Şekûr, el-Aliyy, el-Kebîr,

Çizim 3) el-Fettâh, el-Alîm, el-Kâbîd, el-Bâsıt, el-Hâfid, er-Râfi, el-Muiz, el-Müzill, es-Semi', el-Basîr, el-Hakem,

Çizim 4) el-Müheymin, el-Azîz, el-Cebbâr, el-Mütekebbir, el-Hâlık, el-Bâri', el-Musavvir, el-Gaffâr, el-Kahhâr, el-Vehhâb, er-Rezzâk,

⁴⁴Kitabeler, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Öğretim Üyesi Ali Rıza Özcan tarafından okunmuştur.

Çizim 5) Bismillahirrahmanirrahim Hüvallahüllezi La İlahe İlla Hü er-Rahmân, er-Rahîm, el-Melik, el-Kuddûs, es-Selâm, el-Mü'min,

Odanın giriş kapısı yanında kötü işçilikle imal edilmiş muhdes ahşap dolap ile duvar kaplamalar sökülerek özgün duvar yüzeyler açılmıştır. Giriş kapısı ve nişin yanında yer alan duvar yüzeyinde hasar görmüş mermer taklidi tespit edilmiştir. Bu yüzeyler sağlamlaştırılmış, mermer taklidinin tülemeleri yapılmıştır. Nişin içinde özensiz konmuş ahşap kaplamalar çıkarılmış, içindeki sıva onarılmıştır. Söz konusu ahşap kaplamalarının sökülmesi ardından nişin gerisinde devam eden Ayasofya'ya ait mermer sütunda mekân içinde açığa çıkarılmıştır (Foto 14-15).

Döşeme üzerinde bulunan muhdes balıksırtı parke sökülmüş, eninde değişik boylarda ahşap alaturka döşeme tahtalarına ulaşılmıştır. Bu kaplamalar Ayasofya özgün mermer döşemeleri üzerinde oluşturulan karkas sisteminin üzerine oturmaktadır. Söz konusu ahşaplar iyileştirilerek bakımı yapılmış, tamiratları tamamlanarak montajı yapılmıştır.

Okuma odasının üst örtüsü olan ahşap kaplamaların bakımı yapılmıştır. Kötü durumda olanlar yerinden alınarak sağlamlaştırılmış ve tekrar yerine takılmıştır. Korkuluklar temizlenmiş, bakım ve onarımları yapılmıştır(Foto 16-17).

Giriş holü ahşap aynalı tonozunda da okuma salonu tavanında yapılan uygulama yöntemi ile hareket edilmiştir. Tavanda raspa yapılarak özgün renklere ulaşılmış, özgün renkler açılmış ve tüleme yapılmıştır. Son olarak çita üzeri altınla varaklanmıştır. Bu bölümde bulunan mermer üzeri kitabede de zeminde renk araştırılmış, zemin boyanarak altınla varaklanmıştır. Giriş holünde yer alan şebeke ve giriş kapsı okuma salonundaki şebekeler ile birlikte ele alınarak aynı yöntem uygulanmıştır. Duvar yüzeyindeki mermer kaplamalar ile Bizans kapsısı mermer sövesinin temizlenmiştir. Ahşap kapıda yapılan araştırma ile özgün renklere ulaşılmış, itinalı raspayla kapı özgün rengine getirilmiştir. Giriş holün üst örtüsü kötü durumda olduğu için sıvası yerinden alınarak ahşap kaburgalı

sistem temizlenerek kireç katkılı harçla sıvası yapılmıştır⁴⁵. Mevcut rengin uygulamasına karar verilmiştir.

Koridorda nemin yarattığı etkiyle tonoz sıvasında bozulmalara neden olmuş sıvaları bir kısmı kabarmış bir kısmı ise dökülmüştür. Sıvanın sağlamlaştırılmayacak kadar kötü durumda olanları temizlenmiş, enjeksiyonla yerinde kalabilecek yüzeyler sağlamlaştırılmıştır. Kayıp olan sıva yüzeylerindeki tuğla derz dolguları temizlenerek yeniden yapılmış; ardından horasan harcı ile tonoz tamamlanmıştır. Renk araştırmalarında mevcut beyaz renk dışında renk tespit edilememiş, aynı renk ile boyanmıştır. Tonozun yan duvarlarında ise alçı sıva yer almaktadır. Eksik kalan kısımlar tamamlanmış, tonozda olduğu gibi araştırmalar neticesinde mevcut boya rengi ile uygulama sonlanmıştır. Koridor duvarlarında bulunan niş ve pencere doğramaları elden geçirilmiş, eksikleri tamamlanmış, cilalanarak ve camları yenilenerek yerlerine takılmıştır. Aynı şekilde ışık taşılığına açılan kapıda temizlenmiş, onarılmış ve yerine takılmıştır. Koridorda pencere yönünde çimento kapatılan iki niş tekrar açılmış, hazine-i kütüb kısmına açılan kapı temizlenmiş, üstündeki kitabe ve etrafında dönen bordür ve üstündeki tepelik temizlenerek altınla varaklanmıştır(Foto 18-19).

Hazine-i kütüb kubbesinde kasnağında yer alan lamaların bir kısmının paslandığı ve mukavemetini kaybederek kırıldığı görülmüştür. Bu kısımlar askıya alınarak paslanmaz çelik kenetler ile takviye yapılarak statik açıdan güçlendirilmiştir (Plan 3). Dış cephede de kurşunların değişimi sırasında kubbe ve tonoz eteğinde hatıl boşlukları ile küçük bir ahşap parçası tespit edilmiştir. Hatıl boşluklarına ahşap hatıllar yerleştirilmiş ve birbirine bağlanmıştır. Ardından kubbe ve tonoz sıvanarak kurşunla örtülmüştür.

Hazine-i kütüb iç mekânında kubbe ve tonoz üzerinde araştırma rasparları yapılmış ancak farklı bir renk uygulanmadığı görülmüştür. Kubbede bulunan alçı içlik pencerelerin kötü durumda olanları yerlerinden alınarak sağlamlaştırılmış, yerine takılmıştır. Bütün alçı içlik pencere fugaları tespit edildiği biçimiyle sülyen ile renklendirilmiştir. (Foto20-21) Tonoz üzerinde alçı bezemelerin bir kısmı dökülmüş, bazı bölümleri kabarmıştır. Onarımla kurtarılabilen kısımlar konservasyonla yerine sabitlenmiş. dökülen bölümlerde sağlam yüzeyden motif kalıpları alınarak yeniden imalatı yapılmış ve yerine takılmıştır(Foto 22-23).

⁴⁵ Sebah&Joailier'e (Foto 1a ve Foto 1b) ait fotoğrafta tonoz açık renkte görülmekle birlikte ancak fotoğraftan tam olarak rengi tespiti edilemediğinden ve yanıltıcı olma riskinden dolayı mevcut renk olan yeşilde karar kılınmıştır.

Kubbe kasnağı üzerinde bulunan mermer kitabe temizlenerek altınla varaklanmış, altında ve üstünde yer alan alçı motifler üzerinde tespit edilen kırmızı rengin ihyası yapılmıştır. Mekan içinde bulunan bütün kitabeler ile I.Mahmud tuğrasının yüzey iyileştirilmesi ve renklendirilmesi yapılmış; ardından altınla varaklanmış(Foto 24-25).

Hazine-i kütüb bölümünde ve diğer birimlerde yer alan bütün metal elemanlar kimyasal ve mekanik yöntemlerle korozyonlarından arındırılmıştır. Altın olduğu tespit edilen sütunlara ait alt ve üst bilezikler ile gergi demirleri altınla varaklanmış(Foto 26-27).

Hazine-i kütübe bir diğer uygulama kubbenin altına yerleştirilmiş kitaplık konservasyonudur. Kitaplık sökülmeden bulunduğu yerde bakım ve onarımı gerçekleştirilmiştir. Uygulamadan önce yapıda bulunan diğer ahşap eserleri ve elemanları da kapsayacak şekilde kütüphane sarılarak böceklenmeye karşı fumigasyonu yapılmıştır. Ahşap kitaplık 1981 yılı onarımında sökülerek kapsamlı bir müdahale görmüştür. Bu uygulama kapsamında bakım ve onarım gerektiren kısımlar tespit edilmiş, lokal müdahaleler yapılmıştır. Kapaklarda açma kapama problemi olanlar tezgâha yatırılarak işlevsel hale getirilmiş, eksik parçalar tümlenmiştir. Aynı nitelikteki niş kapakları da uygulamaya dahil edilerek onarımları yapılmıştır. Kapaklarda yer alan tel kafesler kimyasal temizlik yapılmış, kopan ya da kırılan kısımları yeniden örülmüştür. Kitaplık karkas sistemi, rafları ve dört adet kubbesi temizlenerek gomalak ile cilalanmıştır. Onarımı tamamlanan kitaplığın üzerinde yer alan gümüş ve alemlerde yer alan altın varak ihyası yapılmıştır. Kitaplığın dış cephesinde, alın tahtası üzerinde celi ta'lik hat yer almakta olup bazı kısımlarında eksik ve bazı panolarda tamamen yok olduğu belirlenmiştir. Mevcut yazıların kalıpları alınarak, hattat yardımı ile eksik ve okunmayan kısımları tamamlanmış, ardından kitaplıkta buldukları yerlere altınla yazılmış, zemin renginin ve desenlerin ihyası yapılmıştır(Foto 28-29).

Kitaplığın içe bakan kısımlarında kağıt üstüne altınla yazılmış yazılar yer almaktadır. İlk olarak temizliği yapılan kâğıtların yırtık kısımları sağlamaştırılmış, uygun malzeme ile tümlenmiştir. Üzerinde hiç kâğıt kalıntısı kalmamış alanlarda, etrafındaki kâğıt rengine uygun, akrilik boya ile renklendirilmiş. Yazılar altın yaldızla tamamlanmıştır(Foto 30-31).

Hazine-i kütüb duvar yüzeylerinde yapılan araştırmaları sırasında çimento örgüye rastlanmış, çimento alındıktan sonra kapatıldığı tespit edilen beş adet niş tekrar açılmıştır. Bu kısımlar sıvanmış ve boyanmıştır(Plan 4).

Dış cephede ışık taşılığına bakan cephe ve hazireye bakan cephe duvarları temizlenmiş; hasar görmüş dışlık pencereler yeniden imal edilmiştir. Işık taşılığının zemin taşlarının bakımı yapılmış, cephe çiçeklenmelerden arındırılmıştır.

Kütüphanenin iç mekanda en önemli dekoratif unsuru çinilerdir. Yapı içinde kullanılan çiniler arasında XVI., XVII., XVIII. ve XIX. yüzyıllara ait İznik, Kütahya, Tekfur Sarayı gibi farklı teknik ve üslupta çiniler yer almaktadır. Ancak 16.yüzyıl İznik çinilerinin desenlerini oluşturan çoğu pano orijinal olmayıp Fransız fayansıdır⁴⁶. Sultan II.Abdülhamid döneminde Albert Sorlin Dorigny adlı Fransız dış doktoru, II.Selim Türbesi'nde çini onarımı yapmış; Sevres'de orijinal çini panonun taklidi yapılarak türbeye getirilmiş; türbenin orijinal çini panosu yerinden sökülerek götürülmüştür. Orijinal çini ise Louvre Müzesi'nde sergilenmektedir. (Diker,2010,s.60) Kütüphanede 2013 yılı restorasyonu sırasında tespit edilen ve 16.yüzyıl İznik çinileri yerine takılan Fransız Choisleroi Seine atölyesinin ismi basılı imitasyon fayansları da muhtemelen bu dönemde takılmış, orijinal çiniler ise götürülmüş olmalıdır⁴⁷.

Bütün kütüphane içinde çini uygulaması söz konusudur. İlk olarak uygulama başlamadan önce yerinde çini rölöveleri alınmış, proje üstüne bozulmalar işlenmiş, lejantlarla belirtilmiş, çiniler numaralandırılarak envanterleri çıkarılmış, desen tespiti yapılarak teknik çizimle ve renklendirme ile belgelendirilmiştir. Projeye, önceki onarımlar sırasına yerlerinden alınan çiniler ve orijinal çini yerine takılan imitasyon çini ve fayanslar tespit edilerek işlenmiştir. Uygulama safhasında ise, çini yüzeyleri saf su ve alkol ile hazırlanan kimyasal kullanılarak kâğıt hamuru ve pamukla temizlenmiştir. Çini sırlarında sağlamlaştırma yapılmış, düşmek üzere olan çiniler ise yerlerinden itinalı bir şekilde alınarak koruma onarımı yapılmıştır. Yerlerinden alınan çinilerin temizliği ve sırlarında sağlamlaştırma işlemi yapıp, kırık parçaları ise geri dönüşümlü malzemeler ile yapıştırılarak takılmaya hazır hale getirilmiştir. Çini derzlerinin ve eksik parçaların bozuk harç kalıntıları itinalı olarak temizlenmiş, özgün harçla tamamlanmıştır. Arkalarında boşluk olan çini karoların arkasına kireç içerikli harçla enjeksiyon yapılarak sağlamlaştırılmıştır. Çinilerin takılacağı

⁴⁶ Sahte olan çiniler yapılan 2012-2013 yılı restorasyonu sırasında tespitleri yapılarak envanteri çıkarılmıştır.

⁴⁷ Onarımlar sırasında İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Müdürlüğü, Md. Yrd. Çini Uzmanı Sayın Şenay Onuk'un hazırlamış olduğu raporda da çinilerin orijinalleri ile bu dönemde değiştirilmiş olabileceğini ifade etmekte; restorasyonlar sırasında yerinden alınan bazı fayansların arkasındaki mühürler bu kanyı desteklemektedir.

duvar yüzeyi uygun hale getirilmiş, kireç içerikli harçla duvar sıvanarak düzeltme işlemi yapılmıştır. Yerine takılacak çiniler envanter paftasına göre yerlerine takılmış ve kuruduktan sonra kireç harçlı derz dolgusu yapılarak tamamlanmıştır. Son olarak tümlenen eksik kısımların desen ve renklendirme çalışmaları yapılmıştır(Foto.32-33,34-35,36-37/Çizim-6).

Ayrıca hazine-i kütüb kısmında tonoz ve kubbeye asılı duran özgün askı topları, çift vav harfî gibi küçük eserlerin konservasyonu yapılarak yerlerine takılmıştır. Ayasofya'da bulunan veya farklı yapılardan kütüphaneye getirilmiş altı adet rahle, bir tilavet rahlesi, iki muhafaza, bir sehpa ile bir kaide ile okuma odasının niş kapağının konservasyonları ile iki adet saatin tamiraty yapılmıştır.

Yukarıda anlatılan bütün restorasyon sürecinden sonra yapının okuma odası zemini hasırla kaplanmış, el dokuması halı ve minderler yaptırılarak konservasyonu tamamlanan rahleler ve saatleri ile okuma odası ve kütüphane yapısı kullanıma hazır hale getirilmiştir. (Foto 38-39, 40-41)

IV.Değerlendirme

Kütüphane yapıları, Osmanlı mimarisi içinde yeni bir yapı türü olarak en parlak dönemini XVIII. yüzyılda yaşamıştır. Öyle ki, külliyeler içinde medrese yerine yaptırıldığı⁴⁸ ve herhangi bir medreseye bağlı olmadan, bağımsız olarak inşa edilerek ilk örneklerinin bu dönemde verildiğini söylemek mümkündür⁴⁹ (Şahin, 2009, s.113-117).

Kütüphaneler plan olarak "hazine-i kütüb", "hazine-i kütüb ile okuma odası" ve "kitap deposu ile okuma odasından" oluşmaktadır. Ayasofya I.Mahmud Kütüphanesi, plan kurgusu hazine-i kütüb ve okuma odasının bulunduğu ve bu birimlerin bir hol ile birbirine bağlandığı plan tipine örnektir. Şehit Ali Paşa Kütüphanesi ve Aşir Efendi Kütüphanesi de benzer plan kurgusuna sahiptir.

Kütüphaneler genelde, III.Ahmed Kütüphanesi, Ragıp Paşa Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Kütüphanesi ve Aşir Efendi Kütüphanesi'nde olduğu gibi bir bodrum kat ya da zemin kat üzerinde yerden

⁴⁸Bunun ilk örneği Hekimoğlu Ali Paşa Külliyesi olup 1734 yılında inşa edilmiştir. Atıf Efendi Kütüphanesi de, vakfîyesine göre "talebe-i ulûmun ifade ve istifadesi mülâhazasıyle" açılmıştır(Şahin, 2009, s.117).

⁴⁹Köprülü Kütüphanesi bağımsız kütüphane olarak sayılmaktadır. Ancak yapı aslında bir külliyenin parçası olarak düşünülmüş, Köprülü Mehmet Paşa 1661 tarihinde ölümü ile, külliyenin yalnızca medrese, hamam ve türbe bölümü bitirilebilmişti. Şehit Ali Paşa Kütüphanesi bağımsız kütüphaneye örnektir(Şahin, 2009, s.115).

yükselti olarak yapılmış, böylece kitapların nemden korunması sağlanmıştır. Ayasofya I.Mahmud Kütüphanesi'nde ise durum farklıdır. Mevcut bir yapının içinde konumlandırıldığından direkt mevcut zemin üzerine inşa edilmiştir. Bağımsız kurgulanan ancak bir yapı ile ilişkili olarak tasarlanan yapının girişi Ayasofya içinden olup bu özelliği ile Hacı Beşir Ağa Kütüphanesi ile benzer göstermektedir.

Kütüphanene plan kurgusu ile diğer kütüphanelerle benzerlik göstermiş olsa da iki payanda arasına yerleştirilmesi ve birimlerinin bir bölümünün mekan içinde, bir kısmının ise dışarıda olması ile farklılık arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında bir yapı içinde, ayrı bir yapı olarak kurgulanmış başarılı ünik bir örnektir. Ayasofya'ya bakan cephesindeki altınla tombaklanmış şebekeli cephesi ile Ayasofya içindeki altın mozaikleri arasında uyum, şeffaflığıyla da iki mekân arasında yumuşak bir geçiş sağlamaktadır. Ayrıca şebekede olduğu gibi süsleme detaylarında görülen batı etkili tasarımlar ile klasik Osmanlı mimarisi ve süsleme detaylarının bir arada kullanılması da Lale Devri ile başlayan batılılaşma sürecinin sürdürüldüğüne işaret etmektedir. Sultan'ın yaptırdığı Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde batı etkisi yalnızca süslemeye değil mimari kurgusuna da yansımış, çok kenarlı poligonal planıyla barok üslubun en özgün örneklerinden biri olmuştur. İç mekanda kullanılan ve birbirinden farklı yüzyıllara ait çini ile panoları yüzyıllar içinde farklılaşan çini desenlerini ve renklerini okumak mümkündür. Ayrıca hazine-i kütüb içindeki kitaplık Ragıp Paşa Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa Kütüphanesi'nde yer alan dolaplar gibi özellikli olup taşınabilir nadir eserlerden biridir.

Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yapılan onarımlar yapıyı özellikleri ile bugüne taşımakta önemli olmuştur. Ancak 1981 yılı onarımını saymazsak yapılan onarımlar ile ilgili detayları fazla bilinmemek müdahaleler ölçülemezdir. Bu açıdan denilebilir ki yapılan 2012-2013 yılı restorasyonu bilinen en kapsamlı onarımdır. Ayrıca uygulama sırasında kütüphanenin büyük ölçüde özgün detaylarına sadık kalınarak ve minimum yeni malzeme ile müdahale edilmeye çalışılmış olmasıyla da koruyucu bir anlayışla yapıldığını göstermektedir. Korumacı bir anlayışla ele alınan restorasyonda bütün uygulamalar malzeme analizlerinin ve uygulama raporlarının sonuçlarına göre itina ile çalışılmış, şebekede olduğu gibi özgün detay ve malzemeye zarar verebilecek uygulamalardan kaçınılmıştır. Restorasyonda yapı geleneğinin özgün kimliğine en yakın hali ile bundan sonra da varlığını sürdürmesi amaçlanmıştır; maksimum özen gösterilmiştir.

Restorasyonu tamamlanan bu tarz özgün yapıların en büyük talihsizliği ise belki de günlük yaşamdan soyutlanarak bir biblo gibi kenara kaldırılması ve uzaktan sevilmesidir. Yapıların içinde yaşadığımız kadar yaşatabiliriz. Söz konusu yapı bugün müzenin parçası olmakla birlikte maalesef henüz müze ziyaretçilerine açık değildir. Ayrıca yapının kütüphane kimliği, kitaplarından yoksun kalmış olsa da, içindeki kitaplığı ve yapı sistemi ile ayakta durmaktadır. Sonuç olarak yapılan restorasyon sonrasında kütüphanenin yeniden işlevsel hale getirilmesi, ziyaretçilere açılması ve düzenlenecek çeşitli okuma etkinlikleri ile geçmişe göz kırpmak yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Akar, A. (1971) *Ayasofya'da Bulunan Türk Eserleri ve Süslemelerine Dair Araştırma*, Vakıflar Dergisi, S.9, Ankara, s.277-290.
- Ayvansarayi, (2001) *Hadikatü'l-Cevami*, İşaret Yayınları, İstanbul.
- Berk, S. (2006) "*Ayasofya Kitabeleri ve Hatları*", Vakıflar Dergisi, 2006 Vakıf Medeniyeti Özel Sayısı, s.67.
- Budak, A.(2006),18. Yüzyıl Tarihi Yarımada (Eminönü-Fatih) Kütüphane Yapıları Koruma Sorunları ve Önerileri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi),Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Diker, H.F. (2010), *Belgeler Işığında Ayasofya Onarımları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Programı, İstanbul.
- Erünsal, İ.E. (1988) *Türk Kütüphaneler Tarihi*, II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını:22, Ankara.
- Erünsal, İ. E. (1991) "*Ayasofya Kütüphanesi*", Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul.
- Eyice, S. (1991) "*Ayasofya Kütüphanesi*", Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, C.IV, İstanbul.

- Özlü M., (1960), "Ayasofya Kütüphanesi", R. E. Koçu İstanbul Ansiklopedisi, (C.III, s.1482-1484), İstanbul.
- Küçükalfa, A. (1983) “*Ayasofya Kütüphanesi*”, İlgi, S.37, İstanbul, s.13-17.
- Malkoç, N.(1956), “*Ayasofya Kütüphanesi*”, TTOK Belleteni, S.170 s. 11-12. (Kütüphane Müdürü İbrahim Mutlu'nun beyanatı)
- Ousterhout, R., Başgelen, N. (2005) Tarihi Kartlarda Yaşayan İstanbul Osmanlı Öncesi Anıtları, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul.
- Şahin, S. (2009) Değişim Sürecinde Osmanlı Mimarlığında III. Ahmet ve I. Mahmut Dönemi (1703–1754), (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tayla, H.(1986), "Ayasofya Kütüphanesi Restorasyonu", TAÇ Vakfı Dergisi,S.1, İstanbul, s.13-16.
- Ünsal, B. (1984) "*Türk-Vakfı İstanbul Kütüphanelerinin Mimari Yöntemi*, Vakıflar Dergisi, S.18, Ankara, s.95-126.
- Yetişkin Kubilay, A.(1998) XVIII. ve XIX. Yüzyıl İstanbul Kütüphanelerinin Mimarisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gurlitt, Cornelius (1999) İstanbul'un Mimari Sanatı, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.
- İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez ve Bölge Laboratuvarları Müdürlüğü 2012-2014 yılında hazırlanan Çini Koruma Onarımı ve Uygulama Raporu; Metal, Boya il Sıva Analiz ve Raporları
- Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Proje ve Raporları (Es Yapı)
- Erişim tarihi ve saati 24.01.2014, (Foto:Sebah&Joailier)
<http://www.loc.gov/pictures/item/2003680766/>
- Wikipedia, Erişim tarihi ve saati 19.11.2015,
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tombak>

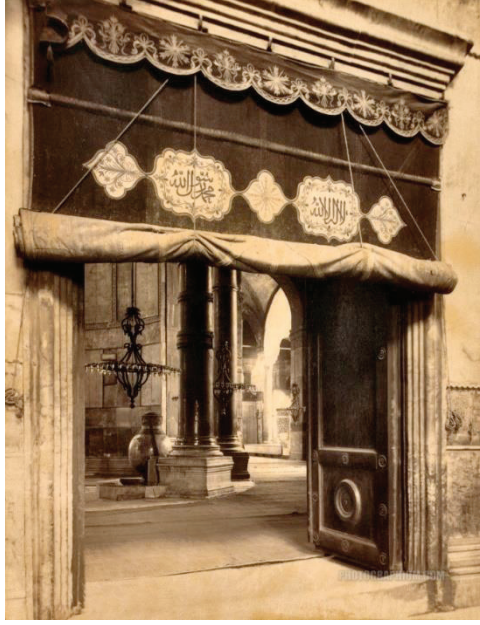

Foto. 6a: Sebah&Joallier'e Ait Fotoğraf

Foto. 6b: Sebah&Joallier'e Ait Fotoğraftan Detay.

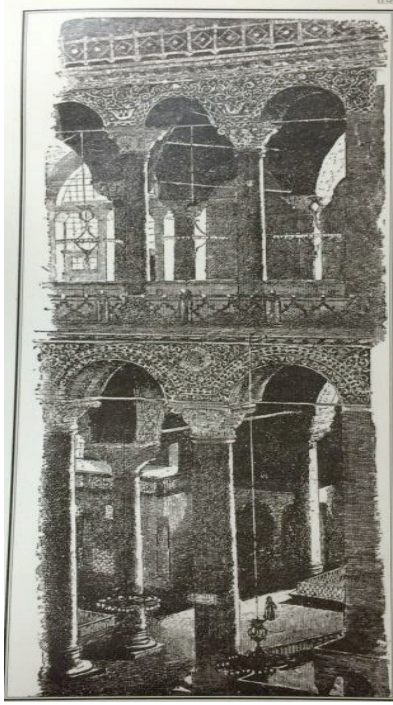

Foto.7: Sütunların Gerisinde Kütüphane (Gurlitt)

Foto 8: Ayasofya Giriş Cephesi (Ousterhout, Başgelen)

Foto. 9: Okuma Odası Restorasyon Öncesi Araştırma Rastası ve Planı

Foto. 10: Restorasyon Öncesi Okuma Odası Tavanının Durumu

Foto. 11: Restorasyon Sonrası Okuma Odası Tavanının Durumu.

Foto 12: Restorasyon Öncesi Pirinç Şebekenin Durumu.

Foto. 13: Restorasyon Öncesi Sonrası Pirinç Şebekenin Durumu

Foto. 14: Restorasyon Öncesi Okuma Odasında Yer Alan Muhdes Kısımın Görünüşü

Foto 15: Restorasyon Sonrası Muhdes Kısımın Alınmasından Sonra Özgün Ayasofya Sütunu Ve Duvar Yüzeyinin Açığa Çıkmış Hali.

Foto. 16: Restorasyon Öncesi Maksure Olarak Kullanılan Okuma Odasının üstü

Foto. 17: Restorasyon Sonrası Maksure Olarak Kullanılan Okuma Odasının Üstü

Foto. 18: Restorasyon Öncesi Koridor Yönünden Hazine-İ Kütüb Kapısının Üstünde Yer Alan Mermer Kitabenin Durumu.

Foto. 19: Restorasyon Sonrası Koridor Yönünden Hazine-İ Kütüb Kapısının Üstünde Yer Alan Mermer Kitabenin Temizlenmesi Ve Varaklanmasının Ardından Durumu.

Foto. 20: Restorasyon Öncesi Hazine-İ Kütüb Bölümü Kubbesi

Foto 21: Restorasyon Sonrası Hazine-İ Kütüb Bölümü Kubbesi

Foto 22: Restorasyon Öncesi Hazine-İ Kütüb Bölümünü Tonozunun Durumu.

Foto. 23: Restorasyon Sonrası Hazine-İ Kütüb Bölümü Tonzunun Malakarilerinin Tamamlanmış Hali.

Foto. 24: Restorasyon Öncesi Hazine-İ Kütüb Bölümünün Mermer Tuğra Ve Bezemelerin Durumu.

Foto. 25: Restorasyon Sonrası Hazine-İ Kütüb Bölümünün Kapısı Mermer Temizliği Ve I.Mahmud Tuğrası Ve Çevresin Altın Varak Yapılmasının Ardından Durumu.

Foto. 26: Restorasyon Öncesi Hazine-İ Kütübde Bulunan Metal Elemanlarının Durumu

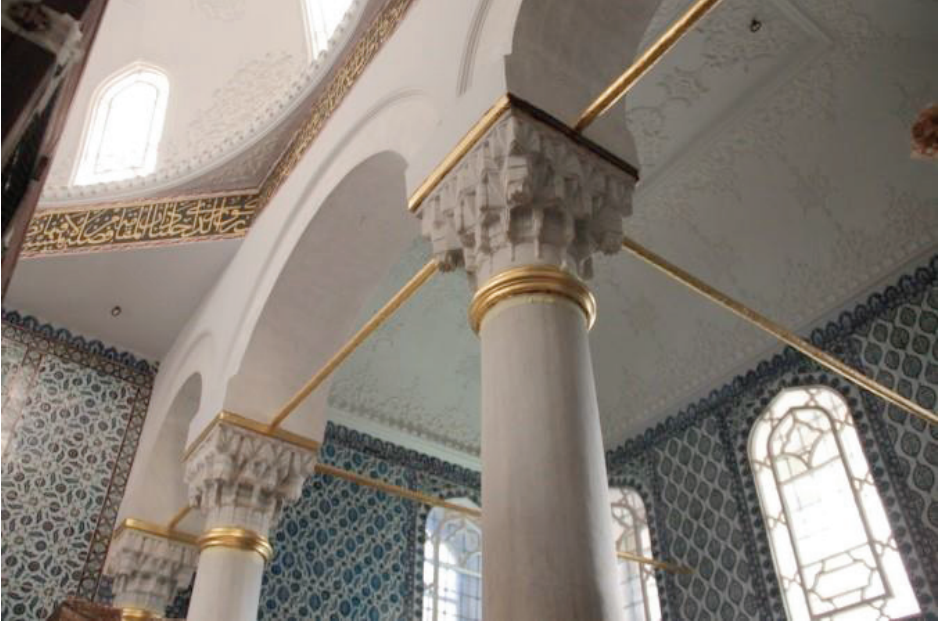

Foto. 27: Restorasyon Öncesi Hazine-İ Kütübde Bulunan Metal Elemanlarının Konservasyonlarının Ardından Altınla Varaklanmış Hali.

Foto. 28: Restorasyon öncesi kitaplığın durumu.

Foto. 29: Restorasyon Sonrası Konservasyonu Tamamlanan Kitaplığın Gümüşle Desenlerinin Tümlenmesi, Alın Tahtasında Yer Alan Kitabe Ve Desenlerin Tümlenmesi Ardından Görünümü.

Foto. 30: Restorasyon Öncesi Kitaplık Üstünde Bulunan Kağıt Ve Yazı Yüzeylerin Durumuna Örnek Yüzeý.

Foto. 31: Restorasyon Sonrası Kitaplık Üstünde Bulunan Kağıt Ve Yazı Yüzeylerin Konservasyonu Sonrası Görünümü.

Foto. 32-33: Restorasyon Öncesi Ve Sonrası Yapı İçinde Bulunan Çinilerin Durumu.

Foto. 34-35: Restorasyon Öncesi ve Sonrası Yapı İçinde Bulunan Çinilerin Durumu.

Foto. 36: Restorasyon Öncesi Ve Sonrası Yapı İçinde Bulunan Çinilerin Durumu.

Foto. 37: Restorasyon Öncesi Ve Sonrası Yapı İçinde Bulunan Çinilerin Durumu.

Foto 38: Restorasyon Öncesi Kütüphane Ayasofya İç Mekandan Görünüşü

Foto 39: Restorasyon Sonrası Kütüphanenin Ayasofya İç Mekandan Görünüşü

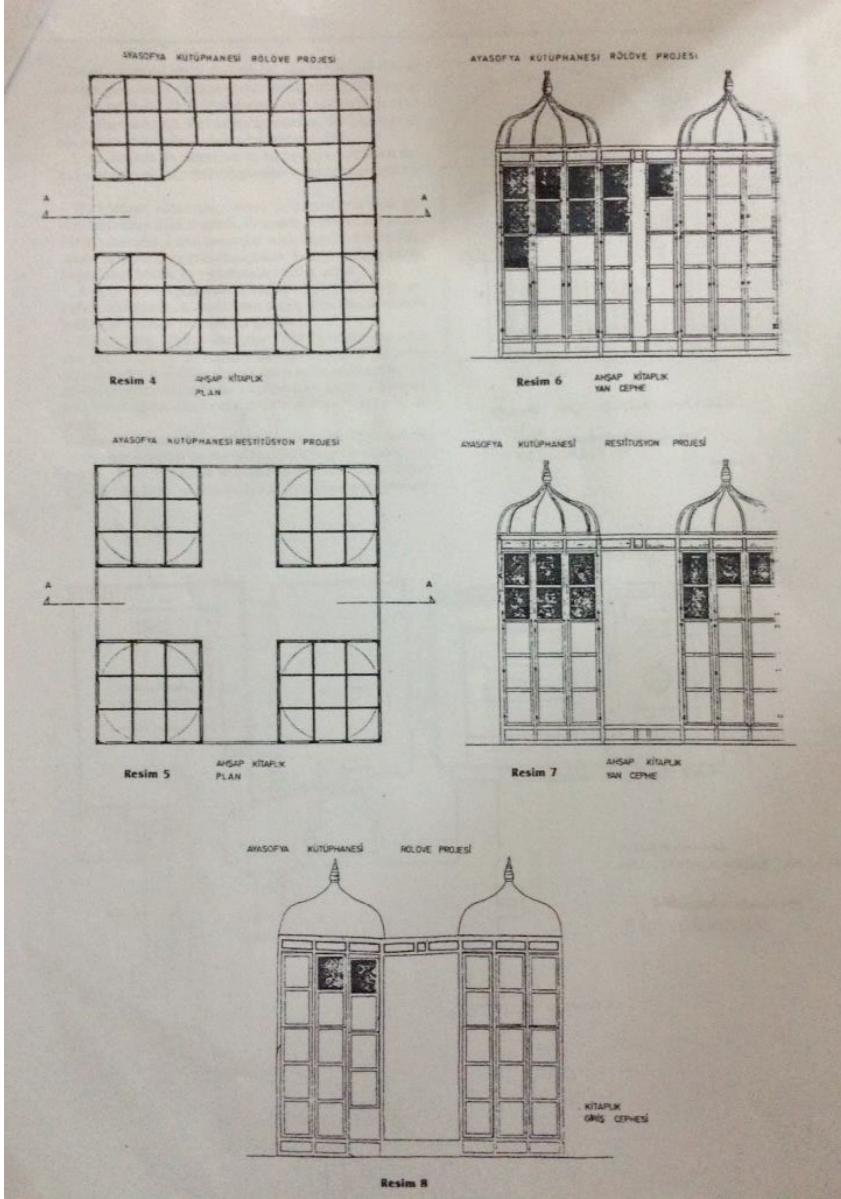
Foto. 40: Restorasyon Öncesi Kütüphanenin Ayasofya Haziresinden Görünümü.

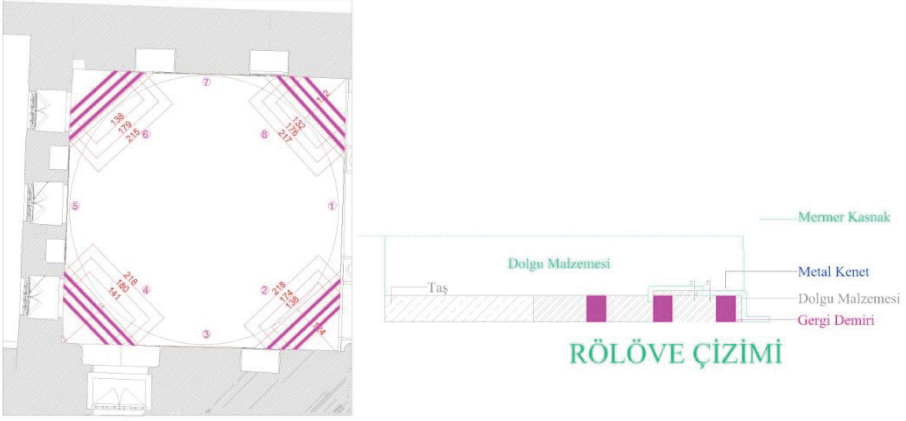
Foto 41:Restorasyon Sonrası Kütüphanenin Ayasofya Haziresinden Görünümü.

Çizim 6: Desen çalışması Bahar dalı çini pano

Plan 2: Kitaplık Rölövesi İle Restitüsyonu Ve Onarım Sonrası Rölövesi (Tayla,2006,s.16)

Plan 3: Hazine-İ Kütüb Bölümünde Kasnak Altında Bulunan Lamaları Ve Yeni Çelik Kenetleri Gösterir Plan Ve Görünüşü.

Plan 4: Hazine-İ Kütüb Bölümünde Tespit Edilen ve Açılan Nişleri Gösterir Plan ve Görünüşü